

הלכות תפלין סימן לו

(ג) **לאחרת**: הגה ולכתחלה יכתב (ד) בכתיבה תמה כמבאר בטור ובשאר פוסקים, והוא ידוע אצל הסופרים; מיהו (ה) אם שנה בצורת הכתב אינו פסול: **ב** יכל אות צריכה להיות גלם אחד, לכך צריך להיות בנקדה שעל האלף שהיא כמין יו"ד ובנקדה שמתחתיה וביו"ד (י) השי"ן והע"ן ואחורי צד"י שיהיו נוגעים באות, (ז) ובאחת (ח) שאינה נוגעת פסולין, (ט) וכן בשאר אותיות, חוץ מה"א וקו"ף (י) שאין (כ) לגע הרגל (יא) בגג, **ואם נגע פסול: ג** יצריך (יב) לתיג (א) [ג] (יג) שעטנ"ז ג"ץ. והסופרים (יד) נהגו

ב שם ג מנחות כט כשמושא רבא

באר היטב

(3) **לגע**. בכדי שאדם בינוני יכירנו היטב מעל ס"ת שע"ג הבימה פשקורא בו, וב"ח כתב בשם ב"ש ברחוק אמה. וגם לא ירחיקה יותר מעבי הגג: (ג) **שעטנ"ז ג"ץ**. צריך שיהיו התגים נוגעים בגוף האותיות, וכל אחד נפרד מחברו, מ"ע סימן לח. גם לא ידביקו בסוף האות כ"א באמצעיתן. ואם אינן נוגעים בגוף האותיות או שנוגעים זה בזה פסולים, מיהו אם ידעין שכתבן ממחה תלינן שגפרא אחר לשנה אפלו האריך בה אע"פ שאינה מרפעת פשרה, וע"ל סימן לב

שערי תשובה

תפלין מכתב אשכנזי יוש שנוי בצורת אותיות באשורית בין בני אשכנז לבני ספרד. התפלין מכתב אשכנזים פסולים לספרדים, וכ"כ הרב הקטיר מהר"י מולכו ע"ש: [3] **לגע**. עבה"ט. ומ"ש או שנוגעים זה בזה ע"ן בידאפריס וע"ן לע"ל סימן לב סי"ק ז מ"ש פנה: [2] **שעטנ"ז ג"ץ**. עבה"ט. וע"ן במג"א בענין החטוטרט של הח"ת. וכתב בבר"י בשם מהר"ם ב"ח שיש שם עשה הסופר החטוטרט באות ה"א וקו"ף כמו שעושו באות ח"ת אין להתלט למעשה להכשיר כיון דלא שנתב ומכשירים, הרמ"ע מ"א. וע"ש שהעלה דאם עשה ח"ת קנה ח

משנה ברורה

(יא) **בגג**. והוא הדין (י) הקו"ף בירכו שבעדו. וכל זה אפלו אם נעשה הנגיעה אחר הכתיבה, ואפלו אם הנגיעה דקה כחוט השערה¹⁶, וכמו שנתבאר לעיל בסימן לב סעיף יח במשנה ברורה שם, וע"ן שם בענין תקון האות אם לא כתב אחר זה, דאי לאו הכי הוי שלא כסדרן¹⁷: **ג** **לתיג**. אפלו בספר-תורה, וכל-שכן בתפלין ומזוזות. והתגין האלו הם שלשה תגין¹⁸ קטנים (יב) ודקים כחוט השערה¹¹ וקופות על אלו האותיות, (יג) אחד ממין יו"ד אחד משמאל ואחד מלמעלה; ויש אומרים ודלשפתן מלמעלה וכן נהגין. וע"ן קו דק הוא כל תג ותיג, ק"ף נהגין באלו הארצות. לעשות כל אחד כעין (יג) תמנת וז"ל¹², אך שיהיו קטנים ודקים מאד¹³: (יג) **שעטנ"ז ג"ץ**. (והוא הדין (ד) צד"י כפופה גור"ן פשוטה. ואם (טו) הוסיף הסופר לעשות תגין חוץ מאותיות שעטנ"ז ג"ץ וחוץ מאלו המזכרים בטור ובכלבוש שנהגו בהם הסופרים, לא עכב, אך בתנאי שיהיו מתקנים להאות¹⁴, אבל אם אינו מתקן יש למחקו, ואפלו באותיות שבשם הקדש. ולכתחלה אין נכון להוסיף תגין מעצמו כל שלא מוקד בספרים. ותיוג של שעטנ"ז ג"ץ הוא (טו) בש"ן על ראש השלישי של האות, ובצ"ן וט"ו"ת וצד"י על ראש השמאלי, ודביקו (יז) באמצעיתו לא בסופו. כתבו האחרונים בשם תשובת הרמ"ע, שיהיו תגין נפרדין כל אחד מתברו כדי שלא יראו רק כתמנת זייגין ולא כע"ן ושי"ן, ולעכובא הוא¹⁵. גם צריך שיהיו תגין נוגעים בגוף האות, ואי לאו הכי פסולין¹⁶; דאף דאין עכוב בעשיית התגין, כמו שפסק המחבר, מכל מקום זה גרע, דהוי (יח) פיתרון אות קטנה בין השיטין¹⁷. וע"ן בידאפריס שכתב דלא מהני¹⁸ אף אם ימשיכם אחר-כך אל האות, רק צריך לגרסם ולכתבם מחדש, רק אם ידעין שכתבן ממחה תלינן שגפרא אחר שנתב ומכשירין בהמשכה אל האות. והלבושי-שרד כתב, דהרמ"ע סבירא לה דלא גרע דבר זה מחסרון הקפת גויל דאינו מעכב רק בתחלה, ועל-כן אם נפרד אחר שנתב פשר בלא תקון כלל, וממילא לדבריו אם לא היו נוגעים מתחלת הכתיבה מהני על-כל-פנים תקון, דומיא דמה שכתב הפג"א אברהם בסימן לב סעיף קטן כו לע"ן הקפת גויל, וכן משמע לעניות דעתי מפשטא דלשנה דהרמ"ע, ע"ן שם. ומכל מקום לכתחלה נכון להחמיר פ"ד אפרים, וע"ן פריימגרים: (יד) **נהגו לתיג**. בתפלין אותיות אחרות מלבד אלו, והם מזכרים בטור בשם השמושא רבא ובשם הרמב"ם. והתגין האלו הם (יט) תגנים גדולים, אך שיהיו דקים, שלא יתקלקל האות על-ידי זה. ומאד צריך לזהר ביותר בתגין שעל הני"ו או שעל הוי"ו, כי בקל ישתנה האות

אם שנוי הצורה הנה רק במקצת האות, כגון שחסר הראש של האלף או (6) קוץ היו"ד או (3) שנוגעים יו"ד האלף בג האלף וכדומה, ואפלו אם התינוק יקראהו לאות, (ג) לא מהני, כיון שאינו יודעין שאין צורתה עליה כראוי: (ג) **לאחרת**. ראיתי בספר מעשה-ירקת שהביא לדינא בשם תשובת מהראנ"ח* סימן א שכתב, דאפלו אם רק מקצת האות נדמה לאות אחר, פסול²; ומדברי הגר"א לעיל בסימן לב סעיף יח לא משמע כן³, וכן כתב הפרי חדש: (ד) **בכתיבה תמה**. רוצה לומר, כתיבה תמה ושלמה בתמונת האותיות כפי מה שלמדוהו מהתלמוד וקבלת הראשונים ועל-פי הסוד, וכמבאר בבית-יוסף בסימן זה: (ה) **אם שנה וכו'**. הינו (ד) שלא כתב תמונת האותיות המזכרים בספרים⁴, אבל תמונת האות מיהו צריך, כמו שכתב המחבר שלא תשתנה וכו'; וכל-שכן שלא ישנהו לאות אחר, כגון מדל"ת לרי"ש או מבי"ת לכ"ף וכדומה. והפנה, כמו שכתב הנו"ע ביהודה סימן פ, דדבר שאין לו שרש בגמרא אין לפסל האות עבור זה⁵. וכדי שיזע הקורא אף לכתב לכתחלה, וגם איוה פרט יש לו שרש והוא מעקר תמונת האותיות שיהיה זה לעכובא אפלו בדעיבר, לכן התחזקתי בעור השם ותפרו ועשייתו על זה קנטרס מחד בסוף סימן זה, והעיקרתי מהבית-יוסף ופריימגרים ושאר אחרונים תמונת כל האותיות למעשה, וקראתי בשם 'משנת סופרים', וכלתי בו גם קצור כללי דיני הקפת גויל וחק תוכות ושלל כסדרן מבעל פריימגרים ושאר אחרונים: **ב** (ו) **השי"ן והע"ן**. בכל הראשים: (ז) **ובאחת**. פרוש, אפלו (ח) ביו"ד אחד מן השי"ן, והוא הדין אם יש הפסק באמצע האות: (ח) **שאינה נוגעת**. אפלו אם הפרוד הוא רק (ו) שאין פרידתו נפר להקניא: (ו) ולא מהני כאן קריאת התינוק, כיון שידוע הוא האות ואין לטעות באחר, דדוקא אם גרעיתו מחמת שיש ספק לדמותו לאות אחר אז מועיל קריאת התינוק, וכדלעיל בסימן לב סעיף יו. וכל זה בלא תקון, אבל על-ידי תקון מהני דלא להרי שלא כסדרן אם התינוק קראה לאות, וכדלעיל בסימן לב סעיף כה וע"ן שם מה שכתבנו בשם הגאון ר' צקבא איג"ר. וע"ן יו"ד שאחורי הצד"י אם נראה כיו"ד גו"ן¹. ובכל זה אין חילוק בין אם נעשה בעת הכתיבה או לאחר הכתיבה, וכדלעיל בסימן לב: (ט) **וכן בשאר אותיות**. כגון הנקדה שלמשה שבגמ"ל או הנקדה שבפ"א או (ח) הרגל שבתוך התי"ו אם לא נגעו בהאות, או שיש הפסק באמצע איוה אות: (י) **שאיין לגע**. ולכתחלה יהיה הפסק (ט) בכדי שאדם בינוני⁶ יכירנו היטב מעל ספר-תורה שעל-גבי בימה כשהוא קורא בוי"ו, גם לא ירחיק יותר מעבי הגג:

שער הציזין

(6) מנחות כט ע"א: (3) לעיל בסימן ל"ב סעיף יח וכמו שכתב בבאור הגר"א שם דזה מקרי שנוי בצורתה: (א) בית-יוסף בשם מהר"ק בסימן זה: (ד) פריימגרים: (ה) פן מוכח מהגר"א וכן מפקה מקומות: (ו) בסימן לב סעיף כה: (ו) ט"ו והגר"א: (ח) בית-יוסף: (ט) מגן-אברהם ואלהי רבה: (י) (לעיל) [לקמן] בתמונת האותיות ע"ש: (יב) הרמב"ם פרק ז מהלכות ספר-תורה: (יג) טור יורה-דעה ונהיבא הבית-יוסף: (יד) בית-יוסף בשם האגור והרמב"ם: (יז) בית-יוסף בשם רש"י: (טו) תשובת חתם-סופר: (טז) בית-יוסף בצורת האותיות פכה פעמים, דלא כמה שזכר פה בשם הפמק"ר יוסף, וכן מוכח מספר התרומה שהובא בבית-יוסף פה: (יז) מגן-אברהם: (יח) היראפריס והגאון ר' צקבא איג"ר בשם המ"ע: (יט) בית-יוסף ודרכי-משה:

הלכות תפילין סימן לו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טו]

וגם הג"א קבאורו מ'שלב ל'כל א'ת מן ה'שיתות¹⁹].

(19) ומצינו בזה שלש שיטות:

א. דעת הטור (יו"ד סי' רעד) שדייק מהרא"ש שאם לא תייג שעטנ"ז ג"ץ פסול, כיון שהזכר דין זה בגמרא (מנחות כט, ב), וכן דייק הב"י (כאן) מספר התרומה, והביא מספר הגהות ומספר האגור (סי' סג) שכתבו בשם ר"ת שהם לעיכובא, שאינו גרוע מקוצו של יו"ד.

ב. דעת הרא"ם (יראים השלם סי' שצט), הובא במשנ"ב כאן ולקמן במשנת סופרים אות ט"ת), שמה שאמרו בגמרא שם שעטנ"ז ג"ץ צריכה שלשה זייגין, אין הכוונה שיעשה תגין על האותיות, אלא הוא דין בצורת גוף האות עצמה, דהיינו שיש לעשות את ראשי האותיות שעטנ"ז ג"ץ משוכים ולא עגולים, שיהיו לכל ראש שלש פינות.

ג. שיטת הרמב"ם (פ"ב מהל' תפילין ה"ט) שאין התגין מעכבין [וראה שם פ"ז ה"ט].

[משנ"ב שם]

א'כל א'ם ע'שה ל'מעלה ראשו ע'גל ג'ם-כ'ן, מ'שמע מ'הבית-יוסף ד'אין ל'הקל א'פלו כ'דיעבד ל'פי פ'רוש ה'ק"א²⁰].

(20) שמה שאמרו בגמרא שעטנ"ז ג"ץ צריכה שלשה זייגין, היינו שיעשה ראשיהם משוכים ולא עגולים, ויהיו לכל ראש שלש פינות.

ואם עשה ראש האות עגול, אלא שהוסיף תגין על גביו, הסתפק בזה לקמן (משנת סופרים אות ט"ת) אם על ידי התגין תוכשר האות, ונשאר בצ"ע.

משנת סופרים

ד'דבר שלם כ'עין ל'א ת'צי ד'בר (וכו', ש'בא'יה ד'בר ג'ם ה'ג'א'ן ר' ע'קובא א'יג'ר מ'וד'ה ל'הפ'רי-מ'ג'דים²¹).

(1) ולענין לכתחילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קסד אות ג) שאם כבר עשה כן הסופר, נראה שכשר לכתחילה, ואף בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' ג) חולק על זה, אין ראיותיו מוכרחות, אכן מכיון שהורה בזה להחמיר נחשב כדבר שהורה בו חכם, שחסר בו קצת הידור, ועל הסופר להודיע על כך לקונה אם הוא מהמדקקים במצוות.

(2) שם (סכ"ה ביה"ל ד"ה מכירם) כתב, שאם ההפסק באות גדול ונראה לעין כל מרחוק, גם הרעיקא מודה לפמ"ג שפסול.

המשך מעמוד קודם

האחרונים (לבושי שרד, והשערי אפרים שער ה ס"ק י) שלא כהנודע ביהודה.

(18) וטעמו, שכיון שכשנכתב בתחילה בפני עצמו חל עליו שם אות קטנה שנכתבה בפסול, שוב אין הוא חוזר להיקרא בשם 'תג' על ידי שיחברוהו אל האות, מה שאין כן כשיש לתלות שנפרד לאחר הכתיבה, שכבר חל עליו שם תג בשעת הכתיבה, ולכן יכול לחזור ולחברו אל האות.

(16) והחזו"א כתב (או"ח סי' ח ס"ק יא), שמשתימת הפוסקים שלא הזהירו על דין זה, אף על פי שהוא דבר ששכיח ומצוי, מוכח שחלקו על הרמ"ע, וסוברים שכשר בציוור כזה, ובפרט במקרה שההפסק הוא מועט וניכר הדבר שהם תגי האות.

(17) ובביה"ל לעיל (סי' לב ס"כ ד"ה או) הביא מחלוקת הפוסקים אם יתרון אות פוסל בין השיטין, ודעת השו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סי' עד) שאינו פוסל, ומדברי הרמ"ע אלו הוכיחו

